

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Szüts Gergely Etele

A MAGYAR NEMZETI KULTURÁLIS JAVAK DIGITÁLIS
MEGŐRZÉSÉNEK TUDOMÁNYOS, EGZAKT VIZSGÁLATA

DOI: 10.15476/ELTE.2024.110

IRODALOMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Prof. Dr. Kulcsár-Szabó Zoltán DSc, egyetemi tanár, a Doktori Iskola vezetője

KÖNYVTÁRTUDOMÁNY DOKTORI PROGRAM

Prof. Dr. Kiszl Péter PhD, intézetigazgató és tanszékvezető egyetemi tanár,
a doktori program vezetője

A BIZOTTSÁG TAGJAI ÉS TUDOMÁNYOS FOKOZATUK:

A bizottság elnöke: Prof. Dr. Kiszl Péter PhD, egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Barátné Prof. Dr. Hajdu Ágnes PhD, egyetemi tanár

Eszenyiné Dr. Borbély Mária PhD, egyetemi adjunktus

A bizottság további tagjai: Dr. Csík Tibor PhD, egyetemi adjunktus, a bizottság titkára

Dr. Tószegi Zsuzsanna PhD, c. egyetemi docens

A bizottság póttagjai: Dr. Kerekes Pál PhD, c. egyetemi docens

Dr. Senkei-Kis Zoltán PhD, egyetemi adjunktus

TÉMAVEZETŐ ÉS TUDOMÁNYOS FOKOZATA:

Dr. Fodor János PhD, egyetemi adjunktus

Budapest, 2024

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	1
2. SZEMÉLYES MOTIVÁLTSA	2
3. A DISSZERTÁCIÓ CÉLJA, A KUTATÁS MÓDSZEREI	3
3.1. A disszertáció célja	3
3.2. A kutatás módszerei és időhatárai	4
3.3. A disszertáció tartalmi felépítése.....	5
4. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	8
4.1. Tézisek.....	8
4.2. A disszertáció eredményeinek összegző áttekintése	18
5. AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSA	19
6. A DISSZERTÁCIÓ TÁRGYKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT PUBLIKÁCIÓK	20
7. VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK	21

1. BEVEZETÉS

Az emberi civilizáció fejlődése során nagyszerű kulturális teljesítményeket hozott létre, amelyeket összefoglalóan kulturális örökségként tartunk számon. Ezek megismerése sokáig csak kevesek kiváltsága volt, egészen a könyvnyomtatás megjelenéséig, amely a XV. század közepétől már szélesebb körben tette lehetővé a műveltség terjesztését és a tudomány népszerűsítését. Az emberi kultúrtörténetnek innen kezdődő, napjainkig tartó szakaszát, amelyben a nyomtatott könyv mint ismeretközlő közeg kiemelkedő szerephez jut, Gutenberg-galaxisnak nevezjük. A következő nagy ugrást a XX. század eleje jelentette a film, majd az elektronikus média megjelenésével. A múlt század közepén elindult és még napjainkban is tartó digitális forradalom elhozta a kultúráközvetítés minden eddiginél hatékonyabb technológiáját, a digitalizációt. Ma már jól érzékelhető, hogy a digitalizáció térhódítása, a Neumann-galaxis térnyerése nem jelenti a Gutenberg-galaxis végét. Továbbra is töretlenül a könyv az egyik legnépszerűbb és legbiztosabb információhordozó.

Minden nemzetnek – történelmi helyzetétől függetlenül – alapvető feladata kulturális örökségének ápolása, megőrzése és hozzáférhetővé tétele. Az információs és kommunikációs technológia (IKT) alkalmazása az élet számos területe mellett ezeknek az alapfeladatoknak a kivitelezésében is teret nyert. A számítógép megjelenésével egyidős a könyvtár- és információtudományi szakembereknek az az igénye, hogy a heterogén analóg hordozókon (papír, film- és hangszalag stb.) őrzött kulturális örökségünket digitalizálják és különböző digitális hordozókon is megőrizték, ezzel is biztosítva fennmaradásukat az utánunk jövő nemzedékek számára. Véleményem szerint a kulturális örökségünk ápolásának fontos eleme Magyarország ezeréves múltja és a XX. században országhatáron kívülre szakadt magyarság helyzete. Az egyetemes magyar kultúra dokumentumait digitális formában lényegesen könnyebben hozzáférhetővé tudjuk tenni a határon túli magyar közösségek számára, illetve a határainkon kívül alkotott magyar vonatkozású kulturális dokumentumok is könnyebben tudnak eljutni az anyaországba.

Disszertációmban tudományos igénnyel vizsgálom a magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzésének érdekében létrehozott stratégiáink nyomán tett erőfeszítéseinket, az éppen aktuális intézményrendszerek eredményeit és az esetleges problémákat. Akik közgyűjteményekben dolgoznak, tudják, hogy a hazai intézményekben tárolt magyar kulturális örökség digitalizálásának megvalósítására nem jellemző a folytonosság. Gyakoriak a párhuzamosságok és a megszűnő, újrainduló projektek, melyek – ettől még – hatással vannak a következő nemzedékek műveltségére, olvasási és kutatási szokásaira is. Ez olyannyira igaz, hogy a disszertáció írása közben is többször változtak egyes hazai és külföldi intézmények kijelölt szerepei esetleg

fenntartói is, új szolgáltatások születtek és korábbiak szűntek meg, változott a jogszabályi környezet, új hazai és EU-s stratégiák, ajánlások láttak napvilágot stb. A 2024. február végén hírként megjelent, 2024. július 1-től a Magyar Természettudományi Múzeumot, az Iparművészeti Múzeumot, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumot, a Petőfi Irodalmi Múzeumot (PIM) és az Országos Széchényi Könyvtárat (OSZK) integrálva működtető Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ (MNMKK) jövőbeli a kulturális örökségünk digitális megőrzését érintő holdingszerű szerepéről pedig egyelőre nem áll rendelkezésünkre publikus információ. Mindennek tudatában PhD-dolgozatom csupán pillanatfelvételnélként szolgálhat hiszen a magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzésének stratégiai és intézményrendszere folyamatosan változik és fejlődik.

2. SZEMÉLYES MOTIVÁLTTSÁG

Pályakezdésem legelején szerencsém volt becsatlakozni egy projektbe, amely kulturális örökségünk egy szeletének digitális megőrzésére irányult. Amikor egyetemi éveim alatt – 2011-ben – elkezdtem dolgozni a nemrég átadott Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontban található Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárban,¹ Kovács Zoltán projektvezető irányításával a könyvtár akkor kezdte meg nagyszabású, Baranyai Digitár elnevezésű, új adatbázisának megtervezését. A projekt alapvető célkitűzése az volt, hogy a Baranya megyében keletkezett és a későbbiekben létrejövő szellemi-kulturális értékek a könyvtár honlapján keresztül szabadon hozzáférhetőek legyenek.² A Baranyai Digitár megtervezésében és elindulásában én is aktívan részt vettem, ekkor lehetőségem volt számos unikális tartalmú, helytörténeti témájú, papíralapú dokumentumot, film- vagy hangfelvételryésletet megismerni, amelyek alapvetően meghatározták, hogy a könyvtárosi pálya kulturálisörökség-megőrző és -közreadó területén képzeljem el a jövőm.³

A kutatásomban jelentősen építék a személyes tapasztalataimra, melyeket 2014–2016 között a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) különböző beosztású közalkalmazottjaként, majd 2017–2022 között a MaNDA egyes feladatait átvevő, akkoriban 100

---

¹ Az intézmény hivatalos neve jelenleg Csorba Győző Könyvtár.

² PAP Dávid Zoltán – SZÜTS Etele: A virtuális Baranya felépítése. A Helyismereti Gyűjtemény mint digitális tartalomszolgáltató. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 27. évf. 12. sz. 2018. 3–7. p. Forrás: https://epa.oszk.hu/01300/01367/00309/pdf/EPA01367_3K_2018_12_003-007.pdf [2024. 06. 21.]

³ SZÜTS Etele: Baranya megye egyes helytörténeti érdekességei a Magyar Nemzeti Digitális Archívumban. In: ERDŐS Zoltán – KINDL Melinda – SZABADOS Csaba – FEKETE Sándor (szerk.): Látószögek és diagnózisok: Közös dolgaink 2019–2020. Pécs, Közös dolgaink – független értelmiségi platform, 2020. 87–98. p. Forrás: https://www.academia.edu/48869823/L%C3%A1t%C3%B3sz%C3%B6gek_%C3%A9s_diagn%C3%B3ziszok_K%C3%B6z%C3%B6s_dolgaink_2019_2020 [2024. 06. 21.]

százalékig állami tulajdonú⁴ Forum Hungaricum Nonprofit Korlátolt Felelőséű Társaság (továbbiakban: Forum Hungaricum) Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály vezetőjeként szereztem.

3. A DISSZERTÁCIÓ CÉLJA, A KUTATÁS MÓDSZEREI

3.1. A disszertáció célja

Visszaulva a bevezetőben említett megállapításra, miszerint a hazai kulturálisörökség-védelmi intézményekben tárolt magyar kulturális örökség digitalizálásának megvalósítására nem jellemző a folytonosság és gyakoriak a párhuzamosságok, a megszűnő majd újrainduló projektek, ezért a téma elemzésében nagy potenciált látok. Ennél fogva a PhD kutatásom legfőbb célja egy – a nemzetközi és hazai szakirodalomra, stratégiai dokumentumokra, előrehaladási jelentésekre támaszkodó – interdiszciplináris értekezés megírása volt, amely egyaránt tudományosan feltérképezi az elmúlt harminc évben alkalmazott gyakorlatainkat, illetve a hazai rendszer lehetséges fejlesztését. Dolgozatom ennek a fő célnak alárendelve több célkitűzéssel is rendelkezik.

- Elsőként a disszertáció nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a megfelelő nemzetközi kontextusban bemutassa a kulturális örökségünk digitalizálásához kapcsolódó stratégiák és a hozzájuk kapcsolódó programok evolúcióját. Az átfogó elemzés során részletesen feltárja az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változásokat és fejlődéseket ezen a területen, figyelembe véve az új szolgáltatások bevezetését, intézmények létrehozását.
- Továbbá érdemesnek tartom feltérképezni, hogy mi az az intézményrendszer, ami nevesítve volt, illetve a mai napig nevesítve van a vizsgált stratégia dokumentumokban. A jelenlegi hazai stratégiai- és intézményrendszer nemzetközi összehasonlításával pedig átfogó képet szeretnék kapni Európa különböző országainak digitalizálási tevékenységéről. Ezen részletes összehasonlításnak köszönhetően a disszertáció átfogó képet ad a téma európai sokféleségéről, hozzájárulva a nemzetközi gyakorlatok és tapasztalatok megosztásához ezen a kulcsfontosságú területen.

---

⁴ Az innovációs és tudományos eredmények gazdasági hasznosításának elősegítése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2023. évi XLI. törvény értelmében a Forum Hungaricum fenntartója a Magyar Kultúraért Alapítvány. Forrás: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3ece1be2cf1dd048409a2909ed223ca31f45a534> [2024. 03. 18.]

- Harmadrészről a dolgozat célja, hogy egy esetleges jövőképként javaslatokat adjon a közgyűjteményi digitalizálási stratégiánk továbbfejlesztéséhez. Azt remélem, hogy az így kialakított javaslatok inspirálók lesznek a közgyűjteményi digitalizáció területén és a jövőben hozzájárulhatnak a hatékonyabb és innovatívabb módszerek kialakításához.
- Értekezésem céljaként jelölöm meg a fent említett vizsgálatok mellett, hogy egy olyan egzakt áttekintést adjon a magyar kulturális javak digitális megőrzéséről (elsősorban könyvtári szempontból), ami útmutatásul szolgálhat mind a magyar, mind a külföldi könyvtár- és információtudományi szakemberek számára.

3.2. A kutatás módszerei és időhatárai

Az értekezésemben elsősorban a magyar nyelvű, másodsorban pedig az idegennyelvű szakirodalomra támaszkodtam. Kutatásom alapját a vizsgált időszak jogszabályai is nagyban meghatározták. A disszertáció elkészítéséhez felhasználtam számos a digitalizálás és a digitális megőrzés témájában készített nemzetközi és hazai stratégiát, kutatási jelentést és beszámolót. Kutatásom során tudományosan, egzakt módon nemzetközi példákkal összehasonlítva elemzem a kulturális örökségünk digitális megőrzése érdekében létrehozott intézményeket és azok projektjeit, valamint olyan projekteket is, amelyeket olyan intézmények koordinálnak, amelyek már a digitális világ előtt is léteztek. A dolgozatban törekedtem rá, hogy rendszeresen hozzak a különböző típusú kulturálisörökség-védelmi intézményektől példákat, azonban a dolgozat terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy valamennyi közgyűjteményi ág egységesen szerepelhessen, ezért a fókuszomban a könyvtári digitalizáció áll. A szűkítés további oka, hogy kutatásommal is alátámasztott személyes tapasztalatom, hogy még mindig a könyvtári és archív anyagok maradtak meg a kulturális források digitalizálásának prioritási csoportjában, amiket a levéltári anyagok, majd múzeumok gyűjteményei és a hang- és audiovizuális örökség, végezetül az épített kulturális örökség követ.

A digitalizált kulturális örökség közösségi médián keresztül való népszerűsítése során kvantitatív kutatást végeztem. Megvizsgáltam egy magyar kulturális örökséggel kapcsolatos marketingkampány hatékonyságát. Egy akkor pilotjelleggel elindított online marketingtevékenység hatásait elemeztem a Forum Hungaricum hivatalos Facebook-csatornáján, a Kultúrkincsen.

A legrégebbi hazai nyilvános elektronikus könyvgyűjteményünk a Magyar Elektronikus Könyvtárban (MEK) található, aminek a (kísérleti) gyűjteménye 1994-től volt elérhető az in-

területen, az első állami kezdeményezés a magyar kulturális örökség digitális megőrzésének intézményi feltételei megteremtésére pedig a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ (továbbiakban: Neumann-ház) 1997-es létrehozása volt. A piaci szereplő Arcanum pedig kicsit korábban, a 90-es évek elején kezdett Magyarországon először szöveges dokumentumokat tartalmazó CD-ROM-okat kiadni. Ezért a kutatásom kezdő időintervallumának a 90-es évek elejét és a fenti mérföldköveket választottam. A Neumann-ház céljai nagyban hasonlítanak a MaNDA 2011-ben megfogalmazott küldetéséhez, amely szintén emlékeztethet a 2017-ben megfogalmazott, napjainkban is tervezési fázisban lévő Nemzeti Adattár Projektre (NAP). A Neumann-ház létrehozásától a tervezett NAP létrejöttéig⁵ szeretném a megfogalmazott, kitűzött célokat összevetni a megvalósult eredményekkel, valamint a felmerülő problémákat tudományos igénnyel elemezni és rendszerezni a tanulságokat. Mindazonáltal a vizsgált időszak erőteljes politikai felhangokkal lehet terhes, ezért igyekszem a könyvtárszakmai kérdésekre összpontosítani.

3.3. A disszertáció tartalmi felépítése

Az 1. bevezetesként szolgáló fejezet magában foglalja a disszertáció témaválasztásának indoklását, az értekezés céljait, a kutatás módszereit, a hipotéziseket és a disszertáció tartalmi felépítését.

A 2. fejezet tartalmazza az alapfogalmakat és azoknak a jogi kereteit, magában foglalja hazánk legmagasabb szintű jogi normájának – a magyar jogrendszer alapjának – Magyarország Alaptörvényének szabályait nemzetünk kultúrájával és kulturális örökségének megőrzésével kapcsolatban. A 2001. évi LXIV., a kulturális örökség védelméről szóló törvény alapján pedig bemutatom a kulturális örökség hazai szabályozás szerinti fogalmát és felsorolom annak elemeit. Továbbá a nemzetközi szakirodalomra is támaszkodva bemutatom a kulturális örökség és a digitális megőrzés tágabb fogalmát, annak általános kérdéseit, területeit és a kiválasztás szempontjait.

A 3. fejezet az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions = Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) és az UNESCO (United Nations, Educational Scientific and Cultural Organisation = Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) által kiadott, a kulturális örökség digitális megőrzésével kapcsolatos nemzetközi ajánlásokra fókuszál.

---

⁵ A NAP indulásának a céldátuma 2021. szeptember 30-a volt, azonban disszertációm megírásáig a szolgáltatás nem indult el.

A dolgozat 4. fejezetében ismertetem az uniós stratégiai alapokat a *Lundi alapelvektől* kezdve a *kulturális örökséggel kapcsolatos közös európai adatterről* szóló (EU) 2021/1970 ajánlásig. Részletesen bemutatom az Európai Bizottság (EB) *a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről* szóló 2011/711/EU ajánlását és annak értékelését. Bemutatom a különösen sikeres, több mint tíz éven keresztül érvényben lévő 2011/711/EU ajánlás egyes pontjainak hazai megvalósítását. Lényeges, hogy összefoglalva lássuk, hogy 2011–2021 között Magyarország milyen eredményeket ért el az uniós ajánlás mentén.

A kulturális örökségünk digitális megőrzése érdekében számos stratégia és hozzá kapcsolódó program jött létre a vizsgált időszakban, azonban a KDS megjelenéséig hiányzott egy, a kulturálisörökség-védelmi intézmények feladatait átfogóan kijelölő terv. A hazai stratégiák és a hozzájuk kapcsolódó programok kulturális örökségünk digitalizálásában című 5. fejezetben a *Magyar Információs Társadalom Stratégia* 2003-as megjelenésétől 2022-ig a *Nemzeti Digitalizációs Stratégia* megjelenéséig elemzem a magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzéséhez kapcsolódó főbb hazai kormányzati és szakmai stratégiákat, illetve a hozzájuk kapcsolódó programokat. A szakmai stratégiák kapcsán fontosnak gondoltam az *Országos Könyvtárügyi Konferencia* programját és megállapításait is számba venni, amit ebben a fejezetben tettem meg. A vizsgálat során részletesen bemutatom, hogy a kormányzati szinten elfogadott dokumentumok milyen konkrét digitális megőrzési feladatokat és intézményrendszert milyen célok mentén határoztak meg. A fejezetben értékelem a kitűzött célok megvalósulását.

Az értekezés 6. fejezetében a digitalizálásra kijelölt hazai intézmények közül mutatom be a Neumann-ház létrejöttét és projektjeit, részletesen ismertetem a MaNDA megalapítását és az aggregációs tevékenységét. Ismertetem a disszertáció írása közben létrehozott és azóta már az OSZK-ba olvadt PIM Digitális Bölcsészeti Központjának (DBK) legfontosabb feladatait. A fejezet végén pedig a hazai kulturálisörökségvédelmi-intézmények legnagyobb piaci szereplő partneréről, az Arcanum tevékenységéről és szolgáltatásairól írok. Ebben a fejezetben a KDS ágazati aggregátorai közül kiemelten foglalkozom az OSZK digitalizálással kapcsolatos tevékenységével, ennek az a magyarázata, hogy a nemzeti könyvtárban – a több nemzeti közgyűjteménynél jóval hamarabb – szinte az informatikai eszközök megjelenésével párhuzamosan már megkezdődött azok integrálása, illetve jelenleg az OSZK van kijelölve arra a feladatra, hogy országos kompetenciaközpontként koordinálja a közgyűjteményi digitalizálási tevékenységeket.

A 7. fejezetben összehasonlító elemzést végeztem több, egymástól földrajzilag különböző távolságú, különféle méretű és történelmi múltjukból eredendően lényegesen különböző módon

fejlődött ország kulturálisörökség-megőrző digitalizálási tevékenységei között. A Holland Királyság, a Svéd Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Szlovák Köztársaság kulturálisörökség-megőrző digitalizálási tevékenységét vettem össze a magyar kezdeményezésekkel. A tanulmányaim és a munkám során is törekedtem arra, hogy az összehasonlítandó tagállamok digitalizálási tevékenységébe személyesen is betekintést nyerhessek.

A 8. fejezetben részletekbe menően mutatom be azokat a különböző mérföldköveknek számító páneurópai kezdeményezéseket az elmúlt húsz évből, amelyekben hazánk is szervesen részt vett. A fejezetben többek között a MINERVA, a MICHAEL, a DC-NET és az ENUMERATE projekteket tárgyalom, de itt szerepel a kutatásomban fontos szerepet játszó Europeana, az unió digitális könyvtára tevékenységének, stratégiájának és aggregációs modelljének prezentálása. Bemutatom, hogy a nemzeti kultúránk exportálására, világszintű megismertetésére irányuló tevékenységünk kapcsán milyen eredményeket értünk el.

A globális kezdeményezésekre és azok hazai vonatkozásaira pedig a 9. fejezetben fókuszálok, úgymint a Gutenberg Projekt, a Google Books, az Északi-sarki Világarchívum (Arctic World Archive) és az Internet Archive kulturálisörökség-megőrző és -közreadó tevékenységére.

A 10. fejezet egy, a közösségi médiával kapcsolatos kvantitatív elemzést tartalmaz. A dolgozatomban ezen fejezetében a nemzetközi szakirodalom tükrében mutatom be a közösségi média szerepét a kulturális örökségi elemek megosztásával kapcsolatban. A Forum Hungaricum Kultúrkinccs elnevezésű Facebook-oldalához kapcsolódó – általam koordinált – online marketing tevékenységen keresztül részletesen prezentálom, hogyan növeltük a MaNDA DB aggregációs adatbázis felhasználóinak a számát a közösségi média segítségével.

A digitális kultúráközvetítés szerzői jogi kérdéseit külön, a dolgozat 11. fejezetében részletesen tárgyalom. Bemutatom a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény a dolgozat szempontjából releváns utasításait, ismertetem az árvamű és a védelmi idő fogalmát, a közös jogkezelés intézményrendszerét és a szerzői jogi szabad felhasználások eseteit. A Creative Commons és a RightsStatements nonprofit szervezetek tevékenységeiről is itt írok bővebben.

A disszertáció 12. fejezetében a hipotézisek bizonyítását, illetve a dolgozat tudományos eredményeit ismertetem.

A 13. fejezet pedig nem csupán egy egyszerű összegzést, hanem egy esetleges jövőképként javaslatokat is kíván adni a közgyűjteményi digitalizálási stratégiánk fejlesztéséhez.

A PhD-dolgozat végén a 14–18. fejezetek a felhasznált irodalom, az ábrák, a táblázatok, a jogszabályok és kormányhatározatok, illetve a rövidítések jegyzékét tartalmazzák.

Végezetül a 19. fejezetben a disszertáció kulcsszavai találhatóak.

4. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

4.1. Tézisek

A kvantitatív kutatásaim, a szakirodalom és a stratégiai dokumentumok feldolgozása alapján a tudományos eredményeim az alábbi 6 pontban foglalom össze:

- 1. tézis:** *A könyvtár- és információtudományon belül a kulturális örökség digitális megőrzésével kapcsolatos terület az informatikai rendszerek rohamos innovációjával párhuzamosan gyorsan fejlődik. Mindezeket a változásokat rendszeresen le kell képezni a kulturális-örökség-védelmi intézményeket érintő (nemzeti) stratégiákban és (ágazati) szabványokban. A kulturális örökség digitális megőrzése egy olyan tág, gyorsan fejlődő interdiszciplináris tudományterület, amit a különböző profilú intézményeknek közösen szükséges feldolgozni és magukon érvényesíteni, annak érdekében, hogy egymással kompatibilis rendszereket hozzanak létre, amiben egységes minőségi elvek mentén készült digitalizált dokumentumok érhetőek el.*

Amikor 2016-ban az Emberi Erőforrások Minisztériuma meghívottjaként részt vettem a Digitális Nemzet Fejlesztési Program 1486/2015. (VII. 21.) Korm. határozat Közgyűteményi Digitalizálási Stratégiai tanács ülésén, akkor kezdtem el foglalkozni nemzeti és ágazati digitalizálási stratégiákkal, mélyebb vizsgálatokra pedig a doktori tanulmányaim során folytatott kutatásom folyamán nyílt lehetőségem.

Amennyiben informatikai szempontból megvizsgáljuk a 2017-ben publikált 2025-ig érvényben lévő magyar nemzeti közgyűteményi digitalizálási stratégiát, a KDS-t, az tapasztalható, hogy a dokumentum legkésőbb *a kulturális örökséggel kapcsolatos közös európai adatterről szóló* (EU) 2021/1970 ajánlás 2021-es megjelenésének az időpontjára már elavulttá vált. A két dátum között csak négy év telt el, de ennyi idő alatt a könyvtár- és információtudományon belül a kulturális örökség digitális megőrzésével kapcsolatos területen számos olyan innováció keletkezett, amiket a versenyhátrány elkerülése végett mihamarabb stratégiai szinten is szükséges lenne implementálnunk. Véleményem szerint ilyen például a velünk élő mesterséges intelligencia (MI), a szöveget tartalmazó digitális képek kézírás-felismerésével (Handwritten Text Recognition – HTR) kapcsolatos technológiai megoldások vagy a közgyűteményi környezetben történő 3D-modellezés. Ezekre az innovatív technológiák használatára mind vannak már hazai példák, de a KDS stratégiai szinten még nem említi őket, és nem ajánlja azokat magyar kulturálisörökség-védelmi intézmények számára. A felsoroltakon kívül napjainkban már kiemelt figyelmet kellene fordítani

a virtuális valóság (Virtual Reality – VR), a kiterjesztett valóság (Augmented Reality – AR), a cloud computing (felhőalapú számítástechnika) és blockchain (blokklánc) technológia széles körben történő bevezetésének lehetőségeire is. Annak érdekében, hogy a kulturálisörökség-védelmi intézmények egymással kompatibilis rendszereket tudjanak létrehozni, egységes minőségi elvek mentén készült digitalizálási stratégiára és szabványrendszer kialakítására van szükség.

- 2. tézis:** *A digitális kulturális örökség online közreadása kapcsán az Europeana Alapítványnak számos kiemelten előnyös hozzáadott értéke van, továbbá fokozottan támogatja a kulturálisörökség-védelmi ágazat digitális átalakulását. Az alapítvány tevékenységének, hasznosságának megítélése egyáltalán nem egységes a KDS aggregátorai között. Ahhoz, hogy Magyarország ne kerüljön „versenyhátrányba” az európai digitális piacon, csatlakozva a kulturális örökséggel kapcsolatos közös európai adatterről szóló (EU) 2021/1970 ajánláshoz, a kulturális örökség jövőbeli digitalizálási projektjeire szánt valamennyi közfinanszírozást itthon is ahhoz a feltételhez kell kötni, hogy a digitalizált tartalmak elérhetővé váljanak az Europeana archívumában és a jövőbeli közös európai adattérben.*

Az Europeana az Európai Uniónak (EU) egy olyan platformja, ahol közel 4000 kulturálisörökség-védelmi intézmény teszi elérhetővé több mint 57 millió kulturális örökségi elemét a gyűjteményeikből, olyan formában, amely lehetővé teszi a kutatók, kreatív szakemberek és az érdeklődők számára a felhasználást és a kreatív újrahasznosítást. Az Europeana archívumába történő tartalomszolgáltatással jelentősen növelhető egy gyűjtemény láthatósága, nagyrészt köszönhető ez annak, hogy az Europeana weboldala aktív követői bázissal és innovatív szerkesztőséggel rendelkezik. Emellett lehetőség nyílik az adott digitális gyűjteményt az oktatás, a kutatás és a kreatívipar új közönségeinek bemutatni. Az Europeana csapata az archívumukban található kulturális örökségi elemekből rendszeresen galériákat és blogbejegyzéseket is készítenek, ezzel is növelve a látogatottságukat. Továbbá az Europeana szakértőitől az adatmodellezéssel, szerzői jogokkal és licenccel kapcsolatos szakmai útmutatást is kaphatnak a partnerek.

Az EU digitális könyvtára, az Europeana már tervezési szakaszában is témája volt a hazai szakmai diskurzusoknak. A nemzeti aggregátor státuszú MaNDA-nak 2011-ben pedig dedikált feladata lett a magyar kultúrkincsek rendszeres továbbítása a páneurópai archívumba. A tartalomszolgáltatás érdekében létrehozott MaNDA DB aggregációs adatbázisból – 2017. január 1-től a Forum Hungaricum kiadásában – jelenleg is havonta exportálnak magyar kulturális örökségi elemeket az Europeanába. 2016-ban a Magyar Nemzeti

Múzeum (MNM) is elindította aggregációs szolgáltatását, a MuseuMap portált, amely szintén folytat adatexportot az Europeanába. A Forum Hungaricum és az MNM aggregációs szolgáltatásait az Europeana Alapítvány 2019-től akkreditáltan megbízhatónak minősíti.

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) közvetlenül ugyan nem szolgáltat digitális tartalmakat az Europeana archívumába, de érdemes megjegyezni, hogy az MNL tagintézményei rendszeres tartalomszolgáltatói az Európai Levéltári Portálnak (Archives Portal Europe), ami pedig az Europeana egyik akkreditált doménaggregátora. Az OSZK jelenleg annak ellenére nem partnere az Europeanának, hogy a 30/2014. (IV. 10.) Emmi-rendeletben többek között azt is rögzítették, hogy a nemzeti könyvtárnak részt kell vennie nemzetközi szakmai programokban, fejlesztésekben, kiemelten az Europeana hazai aggregációjában. Az OSZK-nak ehhez a feladathoz a Hungaricana Közgyűjteményi Portál vagy a MEK lehetne a jó választása, évekkal ezelőtt volt rá példa, hogy egy-egy projekten keresztül például 2014-ben a The European Libraryn (TEL) keresztül az OSZK küldött a MEK-ből elektronikus könyveket, amiket legutoljára 2017-ben frissített. A Nemzeti Filmintézet (NFI) – Filmarchívum két olyan audiovizuális (AV) és hangzó dokumentumokat tartalmazó online adatbázist is üzemeltet, amelyekből véleményem szerint hasznos lenne dokumentumokat aggregálni, ez a Filmhíradók Online és a Gramofon Online. További lehetséges aggregálható dokumentumok gyűjteményét tartalmazza az NFI – Filmarchívum könyvtára, aminek digitalizálása és Europeanába való exportálása a MaNDA-s korszakban élvezett prioritást. Meglátásom szerint az intézmény a hangsúlyt jelenleg a nagyközönség számára piaci alapon elérhető, streamingszolgáltatására, a Filmióra helyezheti. A Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) archívuma is jellemzően piaci alapon működik, így ebből talán érthető módon nem folytat Europeaná- exportot. A részvénytársasághoz tartozó MTVA Digitalizációs Műhely Kft. üzemeltetésében van a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA), ami a korábbi években hangsúlyosan jelen volt az Europeana felületén, az EUscreen európai televíziós aggregációs portálon keresztül, azonban az Europeana 2022–2023-as nagyszabású digitális állomány revíziójának köszönhetően nagymértékű apasztáson esett át a gyűjtemény, szinte el is tűnt.

Az ismertetett adatokból látszik, hogy az Europeana Alapítvány hozzáadott értékének a megítélése nem egységes a KDS aggregátorai körében, jellemzően a két akkreditált aggregátor a Forum Hungaricum, MNM és a MNL végzi az uniós archívum tervszerű gyarapítását és népszerűsítését. Összhangban a *kulturális örökséggel kapcsolatos közös európai adatterről* szóló (EU) 2021/1970 ajánlással, jó megoldásnak gondolom, hogy a hazai kul-

turális örökség jövőbeli digitalizálási projektjeire szánt valamennyi közfinanszírozást érdemes lenne ahhoz a feltételhez kötni, hogy a digitalizált tartalmak elérhetővé váljanak egy központi hazai digitális archívum mellett az Europeana archívumában és a jövőbeli közös európai adattérben.

- 3. tézis:** *A magyar nemzeti kulturális javak digitalizálása terén a teljességre való törekvést kell kitűzni célul, aminek érdekében szükséges minisztériumi szinten határokon átívelő partnerkapcsolatokat kialakítani. Kiemelt figyelmet kell fordítani a Kárpát-medencei magyarság kulturális örökségére, nem kihagyva a diaszpóramagyarság kulturális örökségét.*

A KDS 2017–2021 között tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a jelenleg hatályos közgyűjteményi digitalizálási ökoszisztéma intézményrendszere és finanszírozási konstrukciója egyaránt megújítást igényel, amelyet véleményem szerint egy teljes vertikumú digitalizálási tervre szükséges felépíteni. A kulturálisörökség-védelmi intézményekben őrzött magyar nemzeti kulturális javak tekintélyes része található Magyarország jelenlegi határain kívül. Továbbá a határon túli magyar vagy magyar vonatkozású kulturális javak esetében gyakrabban találkozhatunk veszélyeztetett vagy fokozottan veszélyeztetett gyűjteményekkel ezért kiemelkedő figyelem mellett ezen a területen is teljes vertikumú digitalizálásra kell törekedni, elsősorban a Kárpát-medence területére összepontosítva, ugyanakkor a világ minden tájára kiterjedő figyelemmel, ahol magyar közösségek éltek vagy élnek.

Ennek a feladatnak a kivitelezéséhez, úgy gondolom, minisztériumi szintű, határokon átívelő partnerkapcsolatok kialakítására is szükség van. Jó gyakorlatnak és követendő példának tekintem a Holland Kormány a Flamand Kormánnyal minisztériumi szintű együttműködését. Hollandia és Flandria a gyakorlatban egy holland nyelvű szervezetben, a Holland Nyelvi Unióban (Nederlandse Taalunie) működik együtt. Megállapításaik alapján ajánlásokat fogalmaznak meg mindkét kulturális minisztérium számára, a Holland Nyelvi Unió emellett a hollandiai örökségvédelmi szervezetek és a Flandria közötti szótárakkal való összekapcsolást is finanszírozza.

- 4. tézis:** *Nemzetközi szinten nem ritka, hogy egy adott ország kulturálisörökség-védelmi intézményének nagy kiadókkal és olyan nagy magáncégekkel van partnersége, mint például a Google vagy a ProQuest. Annak ellenére, hogy a KDS is kifejezetten ajánlja a magán-szektor bevonását a magyar nemzeti kulturális javak digitalizálásához, a magyarországi közgyűjteményi rendszer legnagyobb magánszektorbeli partnere a budapesti székhelyű Arcanum Adatbázis Kft. Nagyfokú fejlődésre lenne szükség a hazai PPP területén, aminek*

finanszírozásához komoly állami szerepvállalásra van szükség. A köz- és magán-együttműködések számának növelésével dinamizálható a kulturális örökség digitális megőrzése és online közreadása.

Doktori értekezésemben egymástól földrajzilag különböző távolságú, többféle méretű és történelmi múltjukból eredendően lényegesen különböző módon fejlődött országot választottam ki, hogy elemezzem és összehasonlítsam a kulturális örökségük digitális megőrzésére irányuló tevékenységüket. Vizsgáltam a Holland Királyság, a Svéd Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Szlovák Köztársaság köz- és magán-együttműködéseit (public private partnership – PPP), és összehasonlítottam a magyarországi gyakorlatokkal. Kutatásom eredményei alapján megállapítható, hogy nagy eltérések tapasztalhatók abban, hogy a vizsgált országok közgyűjteményi rendszere milyen mértékben működik együtt a magánszektoralal. Amíg – egyedülként – Szlovákia számolt be arról, hogy nem vett rész PPP-ben, addig Hollandia és Németország nagy multinacionális társaságokkal a Google-lel és/vagy a ProQuesttel is folytatott PPP-t. Valahol a két ország között van hazánk, ahol jelenleg a közgyűjteményi rendszer legnagyobb magánszektorbeli partnere az Arcanum Adatbázis Kft. Svédországban a magánszektorbeli együttműködés egyben határon átívelő partnerkapcsolat is, folyamatosak a norvég magánszektorbeli informatikai és múzeumi együttműködések.

A KDS is kifejezetten ajánlja a magánszektor bevonását a magyar nemzeti kulturális javak digitalizálásához, azonban évtizedes viszonylatban az Arcanum Adatbázis Kft. a legnagyobb magánszektorbeli partnere a magyar kulturálisörökség-védelmi intézményeknek, és ebben a KDS sem tudott előrelépést elérni. Ez annak ellenére így van, hogy a gazdasági társaság üzleti modellje nem feltétlen előnyös minden partner intézménye számára. Úgy gondolom, hogy a hazai PPP területén nagyfokú fejlődésre lenne szükség, amelynek finanszírozása komoly állami szerepvállalást igényel. A köz- és magán-együttműködések számának növelésével dinamizálható lenne a kulturális örökség digitális megőrzése és online közreadása.

- 5. tézis:** *Annak érdekében, hogy egy intézmény elérje az adott digitális gyűjteményével kapcsolatos kritikus tömeget, aktív online marketingtevékenységre van szükség. Az interneten leggyakrabban használt keresőmotorok és a közösségi média (Facebook, Instagram, TikTok stb.) segítségével nagymértékben növelhető a felhasználók száma, és szélesebb rétegek felé eljuttatható a könyvtár digitális gyűjteménye. Mindehhez elfogadott intézményi*

marketingstratégia kell átgondolt rovatrendszerrel, egységesített hashtagekkel és rendszeres megjelenéssel.

Az elmúlt évtizedekben bekövetkezett, egész életünket átható digitalizáció hatásai megfigyelhetők a könyvtárakkal kapcsolatos felhasználói szokások változásaiban is, ma már közhelynek számíthat, hogy a felhasználói szokások nagymértékben eltolódtak az online, digitálisan is elérhető tartalmak felé. Az országos könyvtári statisztika rendelkezésre álló 2015–2022-es adatai alapján⁶ elmondható, hogy a személyes használatban 2015-től 2019-ig enyhe csökkenés volt tapasztalható, 2020-ban és 2021-ben pedig a pandémia okozta bezárás miatt történt egy nagyobb visszaesés. 2022-ben 29%-os emelkedést tapasztalunk, így elindult a visszatérés a 2019-es szintre, aminek már a 67%-át sikerült elérnie a könyvtáraknak. A távhasználati adatok ugyanakkor ellentétes tendenciát mutatnak: a könyvtárak távoli elérésű szolgáltatásainak népszerűsége évek óta dinamikusán emelkedik. 2019-hez képest kismértékű visszaesés után a 2020-as évre újra nőtt a könyvtárak távoli használati alkalmainak száma (89,5 millió látogatás felett), 2021-ben pedig már meghaladta a 105 milliót, igaz, ezt 2022-ben némi visszaesés követte (96,5 millió). Adatszolgáltatókra vetítve ez átlagosan 31 ezer távhasználatot jelent. Az eredmény azt jelzi, hogy a járványügyi veszélyhelyzetben még jobban megerősödött a könyvtári szolgáltatási pontok távoli, online elérése. A koronavírus-járvány idején fokozottan kiemelt szerepük volt azoknak az adatbázisoknak és digitalizált gyűjteményeknek, amelyek otthonról is elérhetők.⁷

A könyvtárak annak érdekében, hogy ki tudják szolgálni a távfelhasználó állampolgárok azon igényeit, hogy a lehető leggyorsabban, legkényelmesebben és lehetőség szerint ingyen hozzáférjenek egy-egy könyvhöz vagy egy kutatáshoz szükséges szakanyaghoz, különböző online szolgáltatásokat kezdtek el építeni. A közgyűjteményi tartalmak online hozzáférhetővé tétele esetünkben kulturális szempontból kiemelt fontosságú, mivel magyarok milliói élnek a mai határainkon kívül, akik lényegesen könnyebben tudnak hozzáférni a weben elérhető magyarországi dokumentumokhoz, mint az eredetiekhez. Azonban ma már az is világosan látszik, hogy ezeket a szolgáltatásokat különböző csatornákon proaktívan kell eljuttatni a felhasználókhoz, aminek az egyik megkerülhetetlen felülete a közösségi média (Facebook, Instagram, TikTok, YouTube stb.). A közösségi média olyan platformokat kínál, amelyeken keresztül szélesebb közönség érhető el. A könyvtár a helyi közösség

---

⁶ HAVADI Gergő: Könyvtári trendjelentések 2015–2022 / 2023/ 4. szám. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2024. Forrás: https://ki.oszk.hu/sites/default/files/csatoltfajlok/2024-04-lapszam_trendjelentés_oszk_2024.pdf [2024. 06. 21.]

⁷ Uo.

mellett akár globális szinten is felhívhatja a figyelmet digitális gyűjteményére és szolgáltatásaira. A közösségi médiában végzett aktív online marketingtevékenységgel továbbá alkalma nyílhat egy könyvtárnak, hogy közösséget építsen. Könnyedén megoszthatók olyan vizuális tartalmak, régi fényképek vagy képeslapok, amelyek kapcsán az olvasók is megoszthatják emlékeiket és véleményüket az adott kulturális tartalomról. A közösségi média jó lehetőséget kínál arra is, hogy a könyvtár közvetlenül interakcióba lépjen az olvasókkal. Kommentek, üzenetek és megosztások révén a felhasználók aktívan részt vehetnek a könyvtári tartalmak terjesztésében és megosztásában.

A MaNDA DB adatbázissal kapcsolatos kritikus tömeg eléréséhez – a KDS-sel összhangban – 2018-ban határoztuk el, hogy aktív online marketingtevékenységet fogunk folytatni az interneten leggyakrabban használt keresőmotorok és a közösségi média segítségével. A MaNDA átszervezésekor az intézmény akkori Facebook-oldala a Filmarchívumhoz került, ezért 2017 elején elindítottunk egy újat, és elkezdjük újraépíteni a követőink közösségét. Az új Facebook-oldalunk a Kultúrkincs⁸ nevet kapta, amely az első hónapokban pilotjelleggel üzemelt, és májustól jelent meg rajta rendszeres – a Digitálisarchívum-fejlesztési Osztály által – szerkesztett tartalom.

Annak érdekében, hogy a MaNDA DB tartalmát a keresőmotorok minél jobb aránnyal tudják megtalálni, több fejlesztést is végre kellett hajtánunk. A legnagyobb keresőrendszerek – így a Google is – a HTTPS (Hypertext Transfer Protocol Secure = biztonságos hipertext átviteli protokoll) protokollt pozitív tényezőként veszik figyelembe a keresések rangsorolásánál, ezért elsőként elvégeztük az erre való átállást, aminek a használatával biztonságosabbá vált az oldalunkra történő belépés és a böngészés. Ezután az adatbáziselemek lapjai keresőbarát URL-t (Uniform Resource Locator = egységes erőforrás-helymeghatározó) kaptak, és a rekordok címe is bekerült az URL-ekbe a következő formában: */tétel/idszam/rekord_cime*. Az ilyen felépítésű URL-ek nem csupán a keresőrendszerek szempontjából optimálisak, hanem egyúttal a felhasználókat is segítik a tartalmak azonosításában. Végezetül kialakítottunk egy *webhelytérképet*, ami egy XML (Extensible Markup Language = kiterjesztett jelölőnyelv) formátumban készített, naponta frissülő lista, amely információkat tartalmaz a webhelyen lévő oldalakról és az ezek közötti viszonyokról. Ezt a fájlt a Google és más keresőmotorok is beolvassák, hogy hatékonyabban térképezhessék fel a MaNDA DB-t.

---

⁸ Forum Hungaricum hivatalos Facebook-oldala. Forrás: <https://www.facebook.com/forumhungaricum/> [2024. 06. 21.]

Ahhoz, hogy az aggregációs adatbázisunk és a társaságunk hivatalos honlapja linkjeinek a Facebookon való megjelenését szerkeszthessük, szükség volt a doménünk Facebook általi hitelesítésére.⁹ Erre olyan esetben van szükségünk, amikor az aggregációs adatbázisunk tételére mutató linkhez nem párosul előnézeti kép, vagy nem vagyunk elégedettek vele, és módosítani szeretnénk a megjelenő metaadatok – cím vagy leírás – egyikét. Ahhoz, hogy verifikáljuk a mandadb.hu domént, a Facebook által ajánlott két lehetőség – DSN TXT- vagy HTML-fájl – közül a HTML-fájl feltöltését választottuk. Első lépésként hozzáadtuk a Facebook vállalkozáskezelő felületén¹⁰ a mandadb.hu tartományt, majd a Facebook által generált HTML-fájlt letöltöttük és elhelyeztük az oldalunk gyökérfájljába. Ezt követően ugyanott, ahol a HTML-fájlt generáltattuk a Facebook-oldalunk számára, egy gombnyomással hitelesítettük doménünket. Egy tartományt egy oldalhoz lehetséges hozzáadni tulajdonosként, de amennyiben valaki több Facebook-oldalt működtet, vagy csak szeretnénk partnereinknek is megadni a linkek megjelenésének szerkesztési lehetőségét, engedélyezhetjük partner hozzárendelésével a tartományunkhoz, ehhez csupán a partner vállalkozásazonosítóját kell megadnunk.

2018 második felétől a Facebook-bejegyzéseinket különböző összegekkel és időtartamra emeltük ki, soroltuk előrébb. A kiemeléseknél lehetőség van célzott beállításokra, például megadhatjuk, hogy milyen életkorú felhasználók tartozzanak a kiemelt bejegyzések célcsoportjaiba, és milyen lokációval bírnak. Továbbá megadtuk, hogy mekkora költségkerettel és hány napig legyen kiemelve az adott bejegyzés. A kiemelések menedzselésére és a számlák letöltésére a Facebook Hirdetéskezelőjében¹¹ van lehetőség. Az egyes posztok kiemelési lehetőségeit kihasználva nemcsak a Facebook- (mobileszköz-) hírfolyamban, de az Instagram-képfolyamban és az Instagram-storyban is elhelyeztük, valamint a Messenger bejövő üzeneteiben található hirdetési funkciót is használtuk. Ahogy az 1. és a 2. ábrán is látható, a kiemeléseknek köszönhetően jelentős növekedésnek indult az oldalkedvelések száma, valamint a bejegyzésekhez köthető aktivitás (kedvelés, hozzászólás és egyéb műveletek) gyakorisága. Az 2. ábrán az is jól megfigyelhető, hogy mennyit változott Facebook keresőmotorja egy év alatt, ugyanakkorra anyagi ráfordítás a 2021-ben lényegesen kevesebb fizetett bejegyzés elérést produkált, mint 2020-ban.

---

⁹ Meta for Developers. Domain Verification. Forrás: <https://developers.facebook.com/docs/sharing/domain-verification> [2024. 06. 21.]

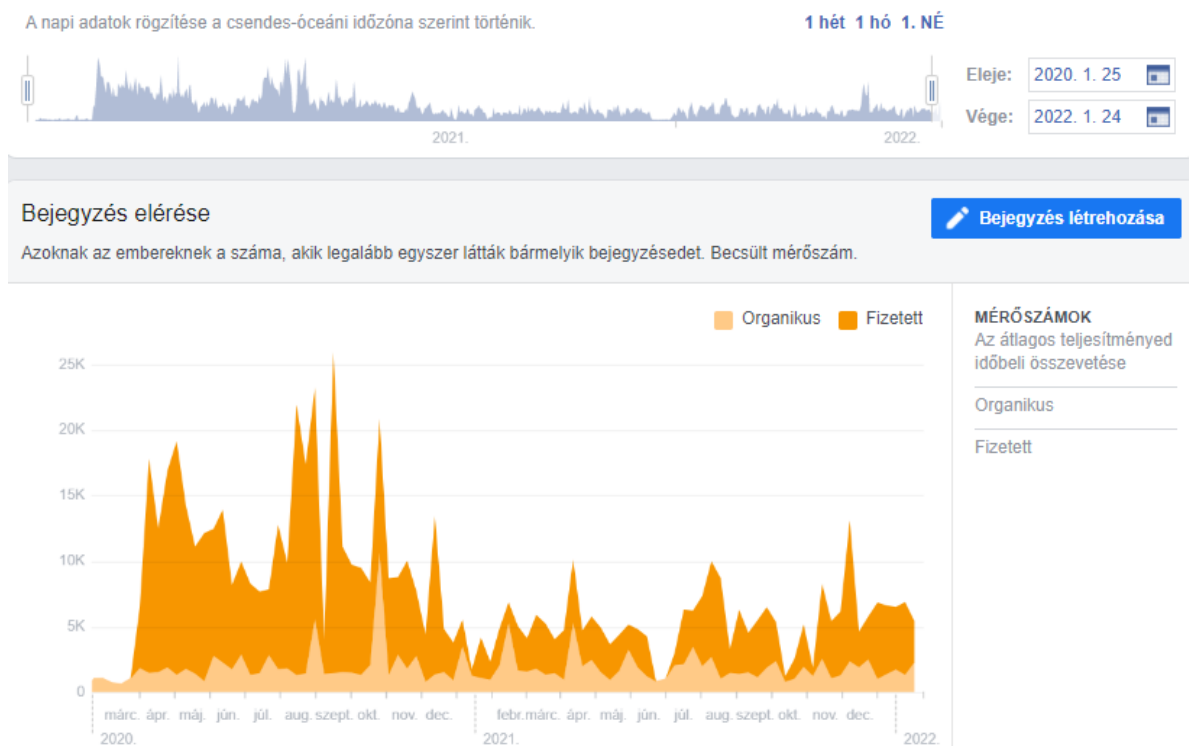
¹⁰ Meta Business Suite. Forrás: <https://business.facebook.com/> [2024. 06. 21.]

¹¹ Meta Hirdetéskezelő felülete. Forrás: <https://business.facebook.com/adsmanager/manage/> [2024. 06. 21.]

1. ábra A Kultúrkincs Facebook-oldalt követők számának alakulása 2018. II. félévében

Forrás: Facebook.hu

2. ábra A Kultúrkincs oldal bejegyzései elérése organikusan és fizetve 2020–2021

Forrás: Facebook.hu

Az átlagos elérések számából jól látszik, hogy a kép típusú bejegyzések több reagálást, hozzászólást és megosztást indukáltak, de a hivatkozás típusú megosztások esetében több kattintást ért el a bejegyzés. A 2018-ban indult hirdetési időszak után megvizsgáltuk a Google Analytics mandadb.hu doménon végzett látogatottsági méréseit. A kapott eredmények fényében elmondhatjuk, hogy nagyon hatékony volt a marketingtevékenységünk,

ugyanis a kiemeléseknek, hirdetéseknek köszönhetően a MaNDA DB felhasználók száma közel 90 százalékkal, a munkamenetek (oldalmegtekintések) száma pedig több mint 81 százalékkal növekedett a korábbi adatokhoz képest.

- 6. tézis:** *Egy új digitális archívum létrehozása izgalmas lehetőséget kínálhat a technológiai fejlődés és az információkezelés terén, azonban a fenntarthatóság szempontjából a korábbi adatbázisok integrációs megoldása jelentős előnyöket nyújthat. Az integrált megközelítés lehetővé teszi a már meglévő erőforrások újrahaznosítását és optimalizálását, minimalizálva ezzel az új infrastruktúra kiépítéséből adódó költségeket és időráfordítást. Az integráció révén nemcsak rövid távon érhető el hatékonyság és gazdaságosság, hanem hosszú távon is fenntarthatóbb megoldást kínál a digitális archívumok számára.*

A nagyközönség először a KDS-ből értesülhetett a Nemzeti Adattár Projekt (NAP) elnevezésű magyar közgyűjteményi online keresőrendszer létrehozásának igényéről. A KDS célja szerint a NAP lenne az alapja a közgyűjtemények együttműködésének úgy, hogy egy egységes, könnyen kezelhető adatnyilvántartási rendszerként működjön.

A NAP integrált keresőrendszer leendő célja az ágazati aggregátorok digitális archívumaiban található kulturális elemek közötti keresés, illetve összekapcsolni a különböző tartalmakat, és az együttműködésre építve egy speciális közgyűjteményi, szabványosított interfészt létrehozni. A NAP-tól elvárás, hogy az „elszigetelten” működő intézményi rendszerekben lévő digitális tartalmakhoz széles körű hozzáférést biztosítson, valamint a találatok mutassanak vissza az adatgazdára. A NAP tervezői szerint – velem ellentétben – ezzel magasabb szintű társadalmi hasznosulás valósulna meg, mint amire jelenlegi szolgáltatásoknak lehetőségük van

A NAP jelenlegi koncepciójából számomra nem derül ki, hogy ez a rendszer miben különbözne a MaNDA DB aggregációs adatbázistól, ugyanis a MaNDA DB véleményem szerint rendelkezik minden NAP-nak szánt funkcióval. Képes különböző típusú kulturális-örökség-védelmi intézménytől különféle digitalizált kulturális örökségi elemeket EDM (Europeana Data Model = Europeana Adatmodell) szabványban tárolni, illetve képes linkkel visszamutatni is az adatgazdára. Információim szerint még nincs eldöntve, hogy a NAP tároljon-e digitális objektumokat vagy csak linkkel mutasson az adatgazdára. Abban az esetben, ha csak a linkek fognak mutatni az eredeti adatgazdára, akkor az eddigi tapasztalataim szerint fennállhat annak a veszélye, hogy a linkek változásával sok hibás találatot fog adni a szolgáltatás. Hasonló problémákkal rendelkezett az egykori Nemzeti Digitális Adattár (NDA) szolgáltatás is. Továbbá abban az esetben, ha a NAP nemzeti aggregátori

funkciókat is ellátna az Europeana felé, akkor a jelenlegi akkreditált szolgáltatások újrapozicionálására is szükség lesz.

A nemzeti aggregátori funkcióval bíró MaNDA-val kapcsolatban sokszor elhangzott, hogy az általa használt közepes mapping (43 metaadat) és az EDM-adatstruktúra nem alkalmas az összes közgyűteményi ág kulturális örökségi elemeinek a megjelenítésére. Többek között ez is hozzájárult ahhoz, hogy az intézmény a fennállása alatt nem tudta betölteni a tervezett országos módszertani központi szerepet. Egyelőre számomra nem látszik, hogy a NAP rendszere iránt miért mutatnának nagyobb érdeklődést a hazai közgyűtemények vezetői. A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézetének (SZTAKI) Elosztott Rendszerek Osztálya kifejlesztett egy OAI (Open Archives Initiative Protocol = Nyílt Archívumi Kezdeményezés Protokoll) kereső szolgáltatást, amely az OAI archívumok tartalmának együttes keresését, böngészését, áttekintését teszi lehetővé. A SZTAKI A Tudományos DOkumentumok Közös Keresője (TuDoKK) is egy olyan szolgáltatás, amely hasonló funkciókkal rendelkezik, mint amit tartalmaz a NAP integrált kereső koncepciója.

4.2. A disszertáció eredményeinek összegző áttekintése

Az elmúlt harminc évben, a magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzése érdekében létrehozott állami stratégiák és a hozzájuk kapcsolódó programok, valamint az általuk meghatározott intézményrendszer összegzése és értékelése hasznos tanulságokkal szolgál a jövőbeli stratégiai tervezések során. A kulturális örökségünk digitalizálásához kapcsolódó stratégiák és a hozzájuk kapcsolódó programok evolúciója nemzetközi kontextusban való bemutatása hiányzik a magyar szakirodalomból, így az értekezésre egy hiánypótló, összegző írásként tekinthetünk.

Fontos eredménynek tartom, hogy az EB *a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről* szóló, rendkívül hosszú ideig, 2011 és 2021 között hatályban lévő 2011/711/EU ajánlás öt fő pontja mentén értékeltem és az egyes ajánlási pontok mentén ismertettem, hogy Magyarország mit tett az ajánlás teljesülésének érdekében tíz év alatt.

A disszertáció tartalmaz egy olyan közösségi médiával kapcsolatos kvantitatív elemzést, amely a nemzetközi szakirodalom tükrében mutatja be a közösségi média szerepét a kulturális örökségi elemek megosztásával kapcsolatban. A pontos adatok tükrében jól kirajzolódik, hogy a Forum Hungaricum Kultúrkinccs elnevezésű Facebook-oldalához kapcsolódó – általam koordinált – online marketingtevékenységen keresztül hogyan növeltük a MaNDA DB aggregációs

adatbázis felhasználóinak a számát a közösségi média segítségével. Az elemzés eredményei iránymutatásként szolgálhatnak a hazai kulturálisörökség-védelmi intézmények online marketingtevékenységért felelős szakemberei számára.

Értekezésem olyan egzakt áttekintést ad a magyar kulturális javak digitális megőrzéséről (elsősorban könyvtári szempontból), ami útmutatásul szolgálhat mind a magyar, mind a külföldi könyvtár- és információtudományi szakemberek számára. A dolgozat részletesen elemzi a jelenlegi digitalizálási gyakorlatokat és technológiákat, bemutatva az alkalmazott módszerek előnyeit és kihívásait. Továbbá különféle elemzéseken keresztül mutatja be a hazai és nemzetközi jógyakorlatokat, valamint az ezekből levonható tanulságokat. A disszertáció jövőképként javaslatokat ad a közgyűjteményi digitalizálási stratégiánk fejlesztéséhez, figyelembe véve a legújabb technológiai innovációkat és a nemzetközi trendeket.

Ezen túlmenően a dolgozat felhívja a figyelmet a digitális megőrzés hosszú távú fenntarthatóságának fontosságára, a digitális archívumok megőrzésére és fejlesztésére. Továbbá az értekezés remélhetőleg hasznos meglátásokkal járul hozzá a magyar kulturális örökség digitális formában történő megőrzéséhez, inspirálja és útmutatásul szolgálja a könyvtár- és információtudományi közösség tagjait világszerte.

5. AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTÁSA

A disszertáció eredményei a kulturális ágazat irányításáért felelős szervezetek és magyar kulturálisörökség-védelmi intézmények (különös tekintettel a könyvtári rendszer) számára is kínál fejlesztési irányokat a kulturális örökségünk digitális megőrzésével kapcsolatban. Az értekezés a könyvtári vonatkozáson túl általánosságban is nyújt a magyar nemzeti kulturális javak digitális megőrzésének témakörével foglalkozó szakemberek számára új eredményeket, további kutatási irányokat.

A tagállamok 2021–2023 közötti időszakra vonatkozó, *a kulturális örökséggel kapcsolatos közös európai adatterről* szóló 2021. évi ajánlás végrehajtásáról szóló tagállami előrehaladási jelentések várhatóan 2024 második félévében válnak publikussá, a jelentések által elénk tárult különböző digitalizálási ökoszisztémák elemzése és összehasonlítása bizonyosan egy érdekes további kutatási irány. Az adattér és a kiépítésére irányuló különféle páneurópai projektek új technológiai irányvonalainak a figyelemmel kísérése, valamint a kapcsolódó tudományterületek, úgymint az MI, a VR, az AR, a HTR, a 3D-modellezés, a cloud computing és a blockchain további vizsgálata szintén tartogathat hasznos és előremutató lehetőségeket a kulturálisörökség-védelmi intézmények számára.

6. A DISSZERTÁCIÓ TÁRGYKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

1. KISZL Péter – SZÜTS Etele: *Circus arts centers during Covid-19: online content service and social media presence*. In: GÓMEZ CHOVA, Luis – LÓPEZ MARTÍNEZ, Agustín – CANDEL Torres, Ignacio (szerk.): *EDU-LEARN21 Proceedings – 13th International Conference on Education and New Learning Technologies*, 5th–6th of July, 2021, Valencia, International Academy of Technology, Education and Development, 2021. 5388–5396. p. Forrás: <https://doi.org/10.21125/edulearn.2021.1102> [2024. 06. 21.]
2. SZÜTS Etele: *Aggregátorok akkreditációja az Europeana szolgáltatáshoz*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 66. évf. 5. sz. 2019. 287–292. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35909/21624> [2024. 06. 21.]
3. SZÜTS Etele: *Baranya megye egyes helytörténeti érdekességei a Magyar Nemzeti Digitális Archívumban*. In: ERDŐS Zoltán – KINDL Melinda – SZABADOS Csaba – FEKETE Sándor (szerk.): *Látószögek és diagnózisok: Közös dolgaink 2019–2020*. Pécs, Közös dolgaink – független értelmiségi platform, 2020. 87–98. p. Forrás: https://www.academia.edu/48869823/L%C3%A1t%C3%B3sz%C3%B6gek_%C3%A9s_diagn%C3%B3zisok_K%C3%B6z%C3%B6s_dolgaink_2019_2020 [2024. 06. 21.]
4. SZÜTS Etele: *Digitalizálás gyakorlata*. In: KISZL Péter (szerk.): *Útmutató könyvtáralapításhoz 3. : Gyűjteményszervezés, digitalizálás, nyílt hozzáférés*. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2024. 50–88. p. Forrás: https://doi.org/10.21862/utm_kvta_3 [2024. 06. 21.]
5. SZÜTS Etele: *Az Európai Bizottság 2011/711/EU ajánlásának értékelése*. In: KISZL Péter – NÉMETH Katalin (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság : Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022*. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2023. 339–354. p. Forrás: <https://doi.org/10.21862/vkkv2022.339> [2024. 06. 21.]
6. SZÜTS Etele: *IFLA útmutató: Ritka könyv- és kéziratgyűjtemények digitalizálásának megtervezése*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 68. évf. 5. sz. 2021. 287–294. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/36197/21913> [2024. 06. 21.]
7. SZÜTS Etele: *Kistelegrdi Gyűjtemény – Magángyűjteményből közkinccs*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 64. évf. 7–8. sz. 2017. 372–388. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/34560/20273> [2024. 06. 21.]
8. SZÜTS Etele: *Kulturális örökségünk digitalizálásának problémái*. = Könyvtári Figyelő, 29. (65.) évf. 3. sz. 2019. 383–394. p. Forrás: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00357/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2019_03_383-394.pdf [2024. 06. 21.]
9. SZÜTS Etele: *Magyarország és a Holland Királyság digitalizálási stratégiájának összehasonlítása*. In: KISZL Péter – BODA GÁBORNÉ KÖNTÖS Nelli (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság : Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2020*. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2021. 381–391. p. Forrás: <http://doi.org/10.21862/vkkv2020.381> [2024. 06. 21.]
10. SZÜTS Etele – HEGEDŰS Henriett: *10 éves a Magyar Nemzeti Digitális Archívum*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 70. évf. 2. sz. 2023. 147–163. p. Forrás: <https://doi.org/10.3311/tmt.13237> [2024. 06. 21.]
11. SZÜTS Etele – HEGEDŰS Henriett: *Europeana Aggregators' Forum 2023 – hibrid konferencia Budapesten*. = Central European Library and Information Science Review, 1. évf. 1. sz. 2024. 100–115. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/celisr/article/view/36979> [2024. 06. 21.]
12. SZÜTS Etele – HEGEDŰS Henriett – KONDÁKOR Ferenc: *@Kultúrkincs*. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29. évf. 4. sz. 2020. 3–11. p. Forrás: https://epa.oszk.hu/01300/01367/00327/pdf/EPA01367_3K_2020_04_003-011.pdf [2024. 06. 21.]
13. VASS Johanna – SZÜTS Etele: *Közgyűjtemények együttműködése a MaNDA országos digitalizálási projektjeiben 2013–2016*. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 63. évf. 12. sz. 2016. 478–493. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/34116/19830> [2024. 06. 21.]

7. VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK

1. *Commission Recommendation (EU) 2021/1970 of 10 November 2021 on a common European data space for cultural heritage.* = Official Journal of the European Union, L 401. 12. 11. 2021. 5–16. p. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H1970> [2024. 06. 21.]
2. *Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2011/711/EU).* = Official Journal of the European Union, L 283. 29. 10. 2011. 39–45. p. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0711> [2024. 06. 21.]
3. *Commission Staff Working Document Executive Summary of the Evaluation of the Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation {SWD(2021) 15 final}.* Brussels, European Commission, 2021. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0016> [2024. 06. 21.]
4. DEEGAN, Marilyn – TANNER, Simon (szerk.): *Digital preservation* (Digital futures series). London, Facet Publishing, 2006.
5. *Europeana Strategy 2020–2025 : Empowering Digital Change.* The Hague, Europeana Foundation, 2020. Forrás: https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20Strategy%202020%20-%202025.pdf [2024. 06. 21.]
6. HAVADI Gergő: Könyvtári trendjelentések 2015–2022 / 2023/ 4. szám. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2024. Forrás: https://ki.oszk.hu/sites/default/files/csatoltfajlok/2024-04-lapszam_trendjelentés_oszk_2024.pdf [2024. 06. 21.]
7. KÓMÁR Éva – BÁNKI Zsolt (szerk.): *Fehér Könyv : Módszertani útmutató a közgyűjteményi kulturális örökség digitalizálásához és közzétételéhez.* Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2019. Forrás: https://mandadb.hu/dokumentum/1096777/feher_konyv.pdf [2024. 06. 21.]
8. *Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (2017–2025).* Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2017. Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/27/c4/27c41541fb75cfd0bfd4ceb02385fb4e.pdf> [2024. 06. 21.]
9. MACZELKA Árpád: *A kulturális örökség első számú, autentikus, forrásértékű megosztóivá váljanak: Helyzetkép a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia könyvtári ágazatának végrehajtásáról.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 67. évf. 10. sz. 2020. 590–595. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35311/21024> [2024. 06. 21.]
10. NÉMETH Márton: *Nemzetközi körkép a webarchiválás gyakorlatáról.* = Könyvtári Figyelő, 27. (63.) évf. 4. sz. 2017. 575–582. p. Forrás: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00349/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2017_04_575-582.pdf [2024. 06. 21.]
11. *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the evaluation of Europeana and the way forward.* Brussels, European Commission, 06. 09. 2018. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0612> [2024. 06. 21.]
12. PREUB, Ulf: *Sustainable Digitalization of Cultural Heritage – Report on Initiatives and Projects in Brandenburg, Germany.* = Sustainability, 8. évf. 9. sz. 2016. Forrás: <https://doi.org/10.3390/su8090891> [2024. 06. 21.]
13. RÓNAI Iván: *Könyvtári digitalizálás Európában és Magyarországon.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. évf. 6. sz. 2010. 231–237. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/33082> [2024. 06. 21.]
14. TÓSZEGI Zsuzsanna: *A személyes adatok és a szerzői jogok védelme a könyvtárakban.* In: KISZL Péter (szerk.): *Útmutató könyvtáralapításhoz 2.* Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2022. 49–191. p. Forrás: https://doi.org/10.21862/utm_kvta_2 [2024. 06. 21.]
15. TÓSZEGI Zsuzsanna: *A szerzői jogi reformtörvény hatása a könyvtárak működési rendszerére.* In: KISZL Péter – NÉMETH Katalin (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság : Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022.* Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2023. 245–254. p. Forrás: <https://doi.org/10.21862/vkkv2022.245> [2024. 06. 21.]

16. TÓTH Máté: *A digitalizálás trendjei az Európai Unióban.* = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 62. évf. 10. sz. 2015. 355–365. p. Forrás: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/34349> [2024. 06. 21.]
17. TÓTH Máté: *A kulturális örökség digitalizálása az Európai Unióban az ENUMERATE projekt eredményeinek tükrében.* = Könyvtári Figyelő, 24. (60.) évf. 4. sz. 2014. 401–417. p. Forrás: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00095/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2014_4_401-417.pdf [2024. 06. 21.]
18. TÓTH Máté: *Organization and Funding of Digitization in the Visegrád Countries.* In: AUDUNSON, Ragnar – ANDRESEN, Herbjørn – FAGERLID, Cicilie – HENNINGSEN, Erik – HOBOM, Hans-Christoph, – JOCHUMSEN, Henrik – LARSEN, Håkon – VOLD, Tonje (szerk.): *Libraries, Archives and Museums as Democratic Spaces in a Digital Age.* Berlin–Boston, De Gruyter Saur, 2020. 111–131. p. Forrás: <https://doi.org/10.1515/9783110636628> [2024. 06. 21.]